

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 5
“17” січня 2019 р.

З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
Ректор ЧНУ ім. Петра Могили

_____ Л. П. Клименко

“17” січня 2019 р.

ПРОГРАМА

атестаційного екзамену

«Методологія та методи соціологічних досліджень»

за рівнем вищої освіти «Бакалавр»

**галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
зі спеціальності 6.030101 «Соціологія»**

Перший проректор

_____ Н. М. Іщенко
Декан факультету політичних наук

_____ О. В. Шевчук
Завідувач кафедри соціології

_____ І.А. Мейжис

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 4 від 12 грудня 2018 року)*

Миколаїв – 2019

Програма комплексного атестаційного екзамену з дисципліни «Методологія та методи соціологічних досліджень» / Укладачі: д.пед.н., професор І.А. Мейжис; к.політ.н., доцент Л. А. Ляпіна; к.соц.н., доцент Л. В. Калашнікова; к.соц.н., доцент Н. В. Рожанська; к.пед.н., доцент І. Ф. Іванова; к.іст.н., доцент А. М. Фесенко, к.політ.н. Д. А Локтіонова., к. філос.н. О. В. Бороденко – Миколаїв: Чорноморський національний університет ім. Петра Могили. – 2019. – 34 с.

Ухвалено на засіданні кафедри соціології ЧНУ ім. Петра Могили (протокол № 4 від 12 грудня 2018 року)

Зміст

Вступ	4
Загальні положення	5
Структура атестаційного екзамену з методології та методів соціології	7
Критерії оцінювання комплексного кваліфікаційного екзамену	8
Перелік дисциплін та відповідних тем, що виносяться на комплексний атестаційний екзамен	10
Запитання комплексного атестаційного екзамену	20
Список рекомендованої літератури	22

Вступ

Сучасний соціолог, як професіонал, працює в умовах функціонування конкретного соціального середовища. Він етнічно, ідеологічно, економічно, професійно пов'язаний з іншими представниками соціуму, що його оточують, через наявну систему інтересів, які він особисто задовольняє, а іноді й представляє.

Ефективність виконання поставлених перед соціологом завдань пов'язана з підвищенням його соціальної ролі, адже без знань, висновків та рекомендацій фахівців в галузі соціології сьогодні не можуть обійтися державні та суспільні діячі, політики та бізнесмени, журналісти та маркетологи, працівники соціальних та психологічних служб, відділи освіти та культури – всі, хто за родом своєї професійної діяльності мають справу з людьми та соціальними групами, хто так чи інакше впливає на суспільні відносини.

Одним із засобів успішної підготовки студентів-соціологів до професійної діяльності є процес підготовки і складання екзамену з методології та методики соціологічних досліджень. Під час його проведення здійснюється і завершується процес отримання фундаментальних знань, відпрацювання сукупності методів, принципів, прийомів та процедур пізнання соціальної дійсності, формування практичних навичок підготовки та проведення соціологічних досліджень, які покликані вирішувати конкретні практичні проблеми в різних сферах соціальної дійсності.

Бакалаврські програми з соціології передбачають широку теоретичну підготовку студентів, формування практичних умінь і навичок на основі здобутих ними конкретних соціологічних знань, що беззаперечно є основою для формування нового типу соціологічного мислення.

Екзамен є важливим компонентом навчально-виховного процесу і призначається для всебічної та об'єктивної оцінки рівня набутих випускниками під час навчання знань, вмінь та навичок практичної роботи. Їх оцінка дозволяє не лише визначити рівень фахової підготовки молодих фахівців, але і зафіксувати слабкі місця у підготовці студентів, що є важливим для продовження їхнього навчання за напрямом соціологія з метою здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр».

Екзамен має комплексний характер, тому його програма складається з узагальнених розділів програм профілюючих дисциплін для оцінки загального рівня кваліфікації випускника.

Загальні положення

Атестація студента (державний екзамен) – це визначення фактичної відповідності рівня його освітньої (кваліфікаційної) підготовки вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики, що здійснюється після завершення ним навчання у вищому закладі освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні.

Для присвоєння кваліфікації «бакалавр» створюється кваліфікаційна комісія, кваліфікацію інших рівнів присвоює екзаменаційна комісія.

Як правило, у вищому закладі освіти створюється одна екзаменаційна (кваліфікаційна) комісія з кожного напрямку підготовки (спеціальності) незалежно від форм навчання. Але в окремих випадках, зокрема, при наявності великої кількості студентів-випускників, можуть функціонувати дві і більше таких комісій.

Ця комісія оцінює якісний рівень науково-теоретичної і практичної підготовки випускників, вирішує питання про присвоєння їм кваліфікації відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та видачу відповідного державного документа, а також розробляє пропозиції щодо вдосконалення навчального процесу та поліпшення якості освітньо-професійної підготовки фахівців у вищому закладі освіти.

Головами екзаменаційних (кваліфікаційних) комісій призначаються, як правило, провідні фахівці споріднених вищих закладів освіти та наукових установ, а також спеціалісти відповідних галузей виробництва, освіти і культури.

Допускається керівництво екзаменаційними (кваліфікаційними) комісіями найбільш кваліфікованими і досвідченими науково-педагогічними працівниками даного вищого закладу освіти.

До складу комісії, крім голови комісії, входять: ректор (директор) вищого закладу освіти, проректор (заступник директора) з навчальної (наукової) роботи, декан факультету (завідувач відділення) завідувачі кафедр (голови предметних або циклових комісій), провідні спеціалісти.

Персональний склад екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії та екзаменатори затверджуються ректором (директором) вищого закладу освіти не пізніше як за місяць до початку роботи цієї комісії.

До участі в роботі державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії можуть залучатися професори, доценти та інші викладачі відповідних кафедр (предметних або циклових комісій) як екзаменатори. У такому випадку вони користуються тими ж правами, що й члени комісії.

Терміни роботи екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії регламентуються навчальними планами вищого закладу освіти.

Графік роботи екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії затверджується ректором (директором) вищого закладу освіти.

Розклад роботи комісії доводиться до загального відома не пізніше як за місяць до початку складання екзаменів.

Форма атестації студентів визначається державним стандартом освіти й

відображається в навчальних планах. Дотримання визначених державним стандартом освіти форм атестації є обов'язковим.

До складання екзаменів допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану.

До екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії перед початком державних екзаменів деканом факультету (завідувачем відділення) подаються такі документи:

- список студентів, допущених до складання державних екзаменів;
- зведена відомість про виконання студентами навчального плану і про отримані ними оцінки (середні зважені оцінки) з теоретичних навчальних дисциплін, курсових проектів (робіт), практик.

Екзамен проводиться на відкритому засіданні комісії за участю не менше половини її складу і при обов'язковій присутності голови комісії.

Рішення комісії про оцінювання знань, виявлених студентами при складанні екзамену, а також про присвоєння студентам-випускникам кваліфікації та видачу їм державних документів про освіту приймається державною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови державної комісії є вирішальним.

Екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів з навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом.

Екзамени проводяться за завданнями (екзаменаційними білетами), складеними відповідними кафедрами (предметними або цикловими комісіями) згідно з навчальними програмами і за методикою, визначеною вищим закладом освіти.

Тривалість проведення екзаменів не повинна перевищувати 6 годин на день.

Результати складання екзамену визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» і оголошуються в день їх проведення після оформлення протоколу засідання державної комісії.

Студенту, який успішно склав екзамени, рішенням державної комісії присвоюється відповідна кваліфікація і видається державний документ про освіту.

Студент, який не склав екзаменів, допускається до повторного складання державних екзаменів протягом трьох років після закінчення вищого закладу освіти.

Всі засідання екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії протоколюються. У протоколи вносяться оцінки, одержані на екзаменах, записуються поставлені студентам питання, особливі міркування і зауваження членів комісії, вказуються здобута кваліфікація та який державний документ (з відзнакою чи без відзнаки) видається студенту-випускнику.

Протоколи комісії зберігаються у вищому закладі освіти.

У звіті голови комісії відображаються: аналіз рівня підготовки випускників і характеристика знань студентів, виявлених на екзаменах;

недоліки в їх підготовці; даються рекомендації щодо поліпшення навчального процесу.

Звіт голови комісії обов'язково обговорюється на засіданні вченої (педагогічної) ради вищого закладу освіти, факультету (відділення).

Структура атестаційного екзамену з методології та методів соціології

Структура складання екзамену передбачає усну форму. Екзаменаційний білет складається з трьох теоретичних запитань. Відповіді на питання оцінюються окремо. Загальна оцінка за відповідь є середнім арифметичним оцінок всіх членів екзаменаційної комісії.

Програма комплексного екзамену є нормативним документом для оцінки й контролю знань при складанні екзамену в екзаменаційній комісії для бакалаврів за спеціальністю «соціологія» для студентів денної форми навчання.

Атестація здійснюється на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених освітньо-кваліфікаційною характеристикою бакалаврів з соціології.

Критерії оцінювання комплексного кваліфікаційного екзамену

Завдання	Максимальна кількість балів при оцінюванні виконання завдань
1. Повнота висвітлення змісту питання	30 балів
2. Логіка побудови відповіді	15 балів
3. Знання понятійного апарату та термінології	15 балів
4. Критичний аналіз викладеного матеріалу	20 балів
5. Зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю соціолога	20 балів
Максимальна кількість балів	100 балів

Переведення оцінок, які виражені у балах за багатобальною шкалою, у оцінки за національною шкалою та шкалою здійснюється відповідно таблиці:

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	відмінно	A
82-89	добре	B
75-81	добре	C

67-74	задовільно	D
60-66	незадовільно	E
1-59	незадовільно	FX

Оцінка «відмінно» передбачає високий рівень знань студента, правильну відповідь, ґрунтовне розуміння студентом основної термінології, теоретичного матеріалу курсу, знання додаткової літератури, вміння грамотно та творчо використовувати отримані знання для вирішення практичних завдань, робити висновки на основі застосування різних методів дослідження та обробки інформації.

Оцінка «добре» передбачає достатній рівень знань, повне розуміння термінології та теоретичного матеріалу, здатність студента підтверджувати свої знання відповідними аргументами, застосовувати здобуті знання на практиці. Студент правильно відбирає джерела необхідних знань для розв'язання проблем у типових ситуаціях. Допускається одна помилка.

Оцінка «задовільно» передбачає середній рівень компетентності студента, ставиться у випадку, коли студент недостатньо точно розуміє теорію та термінологію, виконуючи практичні завдання, потребує допомоги викладача. При відповіді на питання робиться 2-3 помилки.

Оцінка «незадовільно» передбачає початковий рівень компетентності студента, характеризується фрагментарним засвоєнням теоретичного матеріалу курсу, невмінням правильно використовувати джерела знань при вирішенні практичних завдань.

Перелік дисциплін та відповідних тем, що виносяться на комплексний екзамен

Методологія та методи соціологічних досліджень

Методологія, її рівні і функції у здійсненні та організації соціологічного пізнання. Поняття методології. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, соціально-науковий. Функції методології: аналітична, критична, конструктивна. Види методологічного аналізу: аналіз принципів пізнання, онтологічні проблеми соціологічного пізнання, аналіз теоретичних і емпіричних аспектів пізнання, аналіз понять, проблем, теорій. Логіка наукового дослідження.

Характеристика підходів загальнонаукової та соціологічної методології. Історичний та систематичний підходи. Структурно-функціональний, системно-генетичний та системно-діяльнісний підходи. Парадигми сучасного соціологічного знання. Мультипарадигмальний характер соціології. Інтегративні парадигми в соціології.

Використання методів наукового пізнання. Сутність поняття «метод». Методи наукового пізнання. Загальні методи: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент); методи, що використовуються як теоретичному, так і на емпіричному рівні (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін.); методи теоретичного рівня дослідження (систематизація, узагальнення тощо). Спеціальні, логіко-аналітичні, візуальні, експериментально-ігрові, інтуїтивні методи.

Соціальна дійсність та соціологічне пізнання. Соціальна дійсність як специфічний об'єкт соціологічного пізнання. Специфіка соціальних законів та детермінізму. Форми пізнання соціальної дійсності: поза наукова, наукова, ненаукова. Структура соціологічного пізнання соціальної дійсності. Основні онтологічні орієнтації в соціології (соціологічний реалізм та номіналізм). Розуміння соціального факту, соціальна дія як одиниця вимірювання в соціологічному дослідженні. Способи виявлення закономірностей і фактів соціальної дійсності. Основні методологічні схеми в соціології. Роль метода в соціологічному пізнанні. Теорія як метод у соціологічному дослідженні. Теоретичне та емпіричне пізнання. Особливості емпіричного рівня соціологічного знання.

Логіка проведення та етапи соціологічного дослідження. Підготовчий чи підготовно-організаційний етап (перед програмне вивчення проблеми, складання та затвердження робочого плану дослідження, розробка та затвердження програми дослідження, підготовка інструментарію та його випробування, складання програми обробки даних). Польовий етап (збирання та обробка інформації). Етап інтерпретації та узагальнення зібраних даних. Впровадження одержаних результатів у практику.

Проблема вибору дослідницької стратегії. Поняття дослідницької стратегії в соціології. Види дослідницьких стратегій.

Види соціологічних досліджень, їх специфіка, принципи проведення і можливості. Типи соціологічних досліджень: за метою (теоретичні, емпіричні); за способом забезпечення репрезентативності (суцільне, монографічне, вибіркоче); за масштабом дослідження (міжнародне, загальнонаціональне, регіональне, галузеве, локальне); за глибиною вивчення (розвідувальні, аналітичні, описові); за частотою проведення (повторне, разове, моніторингове). Особливості організації соціологічного дослідження. Специфіка методики та етапів розгортання прикладного соціологічного дослідження. Можливості соціологічного дослідження.

Порівняльні дослідження в соціології: сутність та особливості. Теоретичні структури та методологічні підходи порівняльних досліджень. Види порівняльних досліджень: «Case-study», імпліцитний та експліцитний бінарний аналіз, регіональний аналіз: порівняння подібних і контрарних країн, глобальне, кросс-культурне, кросс-темпоральне, асинхронне порівняння, лонгітюдне та моніторингові дослідження. Методологічні проблеми проведення порівняльних досліджень.

Ескіз програми, проект та стратегічний план соціологічного дослідження. Поняття проекту соціологічного дослідження. Сутність та основні етапи складання ескізу соціологічного дослідження. Сутність та види стратегічного плану соціологічного дослідження.

Поняття методу, техніки, методики та процедури соціологічного дослідження. Сутність понять «методологія», «метод», «техніка», «методика» та «процедури». Логіка взаємозв'язку обраного теоретико-методологічного підходу та обґрунтування доцільності використання методів, технік емпіричного дослідження.

Методологічна частина програми соціологічного дослідження. Методологічна частина програми. Постановка проблеми: дві сторони – гносеологічна та предметна. Поняття проблемної ситуації. Рівні виявлення соціальних проблем. Вимоги до висування проблем. Поняття предмета та об'єкта соціологічного дослідження. Мета соціологічного дослідження: теоретичні й прикладні. Завдання соціологічного дослідження: основні і не основні.

Інтерпретація та операціоналізація понять у соціологічному дослідженні. Інтерпретація основних понять – логічний аналіз, всебічне пояснювання їх змісту і структури. Емпірична інтерпретація понять. Операціональні поняття. Етапи інтерпретації. Попередній системний аналіз предмета і об'єкта дослідження як цілості: як елемент більш широкої соціальної системи; як структурну одиницю, яка включає взаємодіючі елементи. Схема розглядання факторів, що впливають на предмет: загальні та специфічні; прямі та опосередковані; об'єктивні й суб'єктивні.

Побудова гіпотез у соціологічному дослідженні. Визначення гіпотези. Логіка і роль гіпотези. Вимоги до формулювання гіпотез. Якісні параметри гіпотези: загальність, складність, передбачуваність, перевірка, стійкість, комунікативність та ін. Види гіпотез.

Складові методичної частини програми соціологічного

дослідження. Поняття та розробку стратегічного плану дослідження. Визначення досліджуваної сукупності, розробку вибірки дослідження. Методи збирання первинної соціологічної інформації. Обґрунтування методів обробки та аналізу даних. Організаційний план дослідження.

Застосування методів соціологічного дослідження у маркетингу. Цілі та завдання маркетингового дослідження. Аналітичний огляд ринку, окремих його галузей і сегментів. Аналіз торгової марки. Аналіз споживчих переваг і прогнозування попиту. Вивчення конкурентного середовища: аналіз конкурентів, рекомендації з вибору партнерів/постачальників. Аналіз стратегії просування продукту: реклама, стимулювання збуту.

Співвідношення якісних та кількісних методів в соціології. Особливості якісної методології, предмет, об'єкт дослідження та метод пізнання. Особливості кількісної методології, предмет, об'єкт дослідження та метод пізнання. Розбіжності у загальній спрямованості якісного та кількісного дослідження. Основні сфери використання якісних та кількісних методів.

Соціальний моніторинг: сутність, особливості застосування. Соціальний моніторинг: визначення, форми, принципи організації. Об'єкти та суб'єкти соціального моніторингу. Організація і проведення соціального моніторингового дослідження. Технології соціального моніторингу (статистичний моніторинг, соціологічний моніторинг, політико-правовий моніторинг, управлінський моніторинг).

Метод спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях. Поняття наукового спостереження. Особливості соціологічного спостереження, умови застосування його в різних видах соціологічних досліджень. Процедура соціологічного спостереження. Види спостереження (включене та невключене, стандартизоване й нестандартизоване, систематизоване і несистематизоване, польове та лабораторне). Труднощі проведення спостереження. Документи для проведення спостереження. Щоденники, протоколи, картки спостереження, кодувальний баланс та інші методичні інструменти фіксації результатів спостереження.

Метод аналізу документальних джерел. Поняття документальної інформації у соціології, види документів. Проблема вірогідності документальної інформації. Правила визначення рівня вірогідності даних. Методи аналізу документальних джерел: традиційний та формалізований (контент-аналіз). Суть традиційних методів. Суть контент-аналізу, його основні процедури. Призначення методу. Два підходи до контент-аналізу. Поняття «сміслової одиниці» і «одиниці рахування». Надійність інформації, одержаної методом контент-аналізу.

Опитування як метод збору емпіричних даних. Види опитування. Роль і значення методу опитування в соціологічних дослідженнях. Пізнавальні можливості опитування, два класи пізнавальних завдань. Співвідношення опитування з іншими методами збирання даних. Два класи опитувальних методів: опитування та інтерв'ю. Поняття інтерв'ю, його види. Вимоги до інтерв'юера. Опитування за анкетною, види анкетного опитування. Поняття анкети, структура анкети. Надійність інформації, одержаної методом

опитування. Характер планованої інформації: статус опитуваного; інформація подій; мотиваційні питання. Види опитування. Групове опитування, його специфіка та позитивна якість. Вимоги до соціолога по проведенню групового опитування. Недоліки групового опитування. Поштове опитування, специфіка та позитивна якість. Недоліки. Проблема повернення анкет. Документація поштового опитування. Соціометричне опитування, його специфіка. Процедура телефонного опитування. Недоліки та позитивні сторони.

Методика складання та апробація інструментарію опитування. Структура анкети: композиція технічне оформлення. Запитання анкети та принципові вимоги до їх розробки. Типологізація запитань. Поняття закритого, відкритого питання. Логічні вимоги до конструкції питання, його логічна структура. Логічні помилки. Валідність інструментарію соціологічних досліджень і способи її підвищення.

Сучасні різновиди опитування: переваги та недоліки. Телефонні опитування (вибір мобільного оператора, напрямки досліджень, особливості формування об'єму вибіркової сукупності). Специфіка sms-опитування. Інтернет-опитування: особливості організації досліджень он-лайн, офф-лайн. Інтерактивні види опитувань (теле-, радіо- бесіди в «живу»): оцінка надійності отриманої соціологічної інформації, специфіка формування вибіркової сукупності. Метод вимірювання телеаудиторії (піпл-метрія).

Метод експертних оцінок. Основні поняття і проблеми соціальної експертизи. Соціальна експертиза як необхідний у сучасному світі метод визначення суб'єктивної імовірності обставин, які опосередковують прийняття рішень, побудову стратегій поведінки. Предмет соціальної експертизи. Сутність експертного опитування. Форми експертного опитування. Методики мозкової атаки, дельфійського оракулу, формалізованого опитування, «635», незалежних характеристик, колективного блокноту, неспеціалістів і т.д. Види експертних оцінок. Організація експертного опитування. Формування експертних груп. Синтез експертних оцінок. Врахування соціально-психологічних факторів формування експертних оцінок. Критерії оцінки роботи експертів.

Глибинне інтерв'ю. Типи інтерв'ю в соціальних дослідженнях. Методика і техніка інтерв'ювання. Розробка сценарію інтерв'ю. Принципи сфокусованого інтерв'ю. Виготовлення транскрипту. Обробка текстів інтерв'ю.

Соціометричні методи в соціологічних дослідженнях. Сутність, генеза та прикладне значення методу аналізу малих груп. Формальна та неформальна структура малих груп. Соціометрична картка та способи її оформлення. Соціометричні критерії: дихотомічний, ранжування, прогностичний та ін. Процедура проведення соціометричного опитування. Опрацювання та представлення соціометричної інформації. Соціометричні індекси. Соціометричний статус, індивідуальна та групове експансивність, інтегрованість та згуртованість групи.

Використання візуальних методів у якісних соціологічних дослідженнях. Візуальна соціологія у полі соціологічного дискурсу. Теоретичні аспекти візуальної соціології: феноменологічний, драматургічний та етнометодологічний підходи. Техніки та алгоритми аналізу візуального матеріалу. Кількісний контент-аналіз та інтерпретація візуального. Фотографічний образ у перспективі візуальної соціології.

Метод аналізу ситуацій (case-study) і його пізнавальні можливості. Case-study як метод дослідження. Особливості тактик case-study. Види кейсов. Основні джерела інформації та стратегії збору даних. Об'єкт, предмет дослідження та характер результату дослідження. Сфери використання case-study.

Дослідницькі можливості методу фокус-груп та методологія підготовки, проведення. Метод фокусованого групового інтерв'ю в соціології. Особливості використання та проведення фокусованого групового інтерв'ю. Процедура проведення фокус-групи. Гайд: структура, особливості використання. Вимоги до питань гайду: типологія та особливості формулювання. Особливості підбору респондентів на фокусоване групове інтерв'ю. Визначення кількості респондентів для однієї дискусії. Модератор: якості, вимоги (стать, вік, особливості темпераменту, психологічні якості тощо).

Біографічний метод, метод усної історії та метод історії сім'ї в якісному соціологічному дослідженні. Біографія як предмет вивчення в якісному дослідженні та біографія як джерело інформації при вивченні способів «проживання» життєвих подій. Два дослідницьких підходів до вивчення історій життя – класичний та інтерпретативний. Приклади застосування біографічного методу в сучасній соціологічній практиці. Особливості методу усної історії в контексті якісних соціологічних досліджень. Об'єкт та предмет дослідження, основні джерела інформації. Проблеми, що можуть вивчатися за допомогою метода усної історії. Метод історії сім'ї: об'єкт, предмет дослідження, сфери використання.

Організаційні проблеми соціологічних досліджень. Поняття нормативності в організації соціологічних досліджень. Два класи нормативів: нормативи, які регламентують стратегію планування і здійснення дослідницької діяльності та нормативи, які регламентують тактику чи конкретні операції соціологів по збору даних. Функцій та роль учасників соціологічного дослідження, етичні норми їх взаємовідносин. Психологія взаємодії соціолога та респондента. Сприйняття дослідження та мотивація участі респондента у дослідженні.

Методи комп'ютерної обробки соціологічних даних

Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації. Сутність поняття «соціологічна інформація». Соціологічна інформація та емпіричні дані. Види соціологічної інформації: за критерієм первинності/вторинності; за критерієм виду досліджуваних даних.

Планування обробки даних соціологічних досліджень: вибір комп'ютерної програми та визначення методів аналізу даних. Соціологічні архіви: проблеми формування та функціонування. Кодування соціологічної інформації: методи та форми. Підготовка соціологічної інформації до обробки. Передумови та значення автоматизації процесу обробки соціологічної інформації.

ОСА – пакет прикладних програм для обробки соціологічних анкет, його переваги та недоліки. Основні поняття та позначення. Ознаки, типи шкал, альтернативи та їх коди. Паспорт анкети. Фільтри. Імена файлів, в яких зберігаються емпіричні дані. Встановлення та запуск пакету ОСА. Загальні правила роботи з пакетом. Структура діалогового вінка. Встановлення активного каталогу. Встановлення імені масиву анкет. Робота з меню програми ОСА. Введення паспорту масиву анкет, редагування паспорту. Введення даних у пакеті ОСА та створення файлу, що містить масив анкет. Внесення змін до масиву анкет. Введення відкритих запитань і коментарів до анкет. Формування нової ознаки. Створення та підключення фільтру. Побудова арифметичних та логічних виразів. Зважування масиву. Редагування масиву анкет на диску. Видалення анкет, що задовольняють фільтру. Видалення ознак. Перевірка коректності паспорту. Об'єднання масивів анкет. Додавання сумісних альтернатив. Вторинна обробка. Експорт та імпорт даних. Факторний аналіз (метод головних компонент). Побудова таблиць одно-, двомірного розподілу даних. Параметри виводу таблиць. Перегляд текстових файлів з результатами розрахунків.

Способи представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS. Особливості роботи з пакетом, переваги та недоліки. Структура пакету та основні команди меню SPSS. Створення паспорту анкети та кодування змінних (типи змінних, імена змінних), введення даних, кодування пропущених значень. Особливості визначення шкал. Робота з відкритими та питаннями з множинними відповідями. Ранжування даних. Експорт даних з SPSS.

Статистичний аналіз даних в SPSS. Команди отримання розподілів та описових статистик. Налаштування параметрів статистичних таблиць. Складні таблиці звітів (перехресні таблиці). Аналіз відкритих запитань. Робота з питаннями з множинними відповідями: кодування змінних, введення даних, простий та перехресний аналіз. Порівняння середніх, кореляції. Регресійний аналіз. Факторний аналіз. Кластерний аналіз. Побудова графіків в SPSS.

Особливості обробки соціологічної інформації за допомогою програми Vortex 10.0. Особливості роботи з програмою, умови використання. Можливість обробки масивів SPSS в Vortex 10.0. Інтерфейс програми та основні команди меню. Структура даних. Описова статистика в Vortex 10.0. Структурні зміни, сегментація даних. Розрахунок об'єму вибірки та визначення похибки репрезентативності. Екстраполяція даних на генеральну сукупність. Одновимірний, двовимірний та багатовимірний частковий аналіз. Регресивний, кластерний, детермінаційний та інші види

багатовимірний аналіз. Особливості обробки обмежених та необмежених змінних. Аналіз статистичних взаємозв'язків. Візуальне представлення даних. Експорт даних в буфер обміну.

Архітектура та інтерфейс програм Stadia, Statistica. Загальні характеристики програми Stadia. Установка та склад програми. Інтерактивний інтерфейс користувача. Основні меню та панелі інструментів. Робота з електронними таблицями. Графічні можливості програми: графічний діалог, наукова, ділова та тривимірна графіка. Огляд методів програми Statistica. Основні характеристики інтерфейсу користувача (підтримка багатоканального режиму, інтерактивний інтерфейс, мова програми). Тимчасові та постійні настройки системи. Основні типи графічного зображення даних. Довідникова система, інтерактивна довідка. Формування та збереження звітів.

Програма обробки даних соціометричного дослідження – SociometryPro. Запуск програми та створення проекту. Формування групи клієнтів – учасників соціометричного опитування. Створення соціометричного дослідження. Порядок проведення соціометричного тестування групи. Формування соціометричних бланків. Побудова бланків соціокарти та соціоматриці. Визначення соціометричних критеріїв. Введення результатів виборів. Аналіз результатів соціометричного опитування. Графічна інтерпретація результатів. Типи вікон візуалізації даних: «індекси», «графи», «мішені». Процедура збереження даних проекту. Побудова та роздрукування звітів.

Програми обробки соціологічної інформації StatPlus, X7.2009. Огляд основних можливостей програми StatPlus. Дані, що опрацьовуються пакетом прикладних програм: анкетні дані, типи змінних, імена змінних, коди невизначених даних. Схема організації даних. Управління роботою програми. Основні команди меню. Команди отримання розподілів та описових статистик. Довідникова система. Оформлення звітів. Запуск програми та створення бази даних. Структура робочого вікна програми X7.2009. Робота зі змінними, опрацювання спостережень. Розрахунок описових статистик. Можливості графічного редактора (2D-, 3D-графіки). Формат збереження результатів аналітичного дослідження.

Програмні засоби аналізу текстових документів. Сутність, сфера застосування контент-аналізу документальних джерел. Етапи контент-аналізу. Категорії, одиниці аналізу. Особливості роботи комп'ютерних програм опрацювання документів (Textus Pro 1.0, TextAnalyst v2.01, WordStat та ін.). Структура діалогового вікна. Основні опції меню. Переваги та недоліки програмних засобів аналізу документів. Он-лайн програми аналізу текстових документів (www.advego.ru, www.wisca.ru).

Можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень. Можливості Excel Microsoft Office для обчислення соціологічних індексів, балансу оцінок. Обчислення індексів для порядкових шкал: «індекс довіри», «індекс престижу», «індекс задоволеності» і т. ін. Застосування формул.

Способи табличного представлення даних у Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office. Транспонування та сортування табличних даних. Обчислення в таблицях. Способи оформлення таблиць. Способи графічного представлення соціологічних даних: лінійна діаграма, секторна діаграма, стовпчикова гістограма, сегментарна діаграма, кругова діаграма, крапкова діаграма, пелюсткова діаграма, об'ємна поверхнева діаграма, двостороння гістограма, графіки.

Математично-статистичні методи в соціології

Математично-статистичні методи як засіб пізнання соціальних явищ. Сутність процесу математизації соціологічного знання. Зв'язок соціології та математики. Емпіричне дослідження в соціології. Методи аналізу та обробки даних в соціологічних дослідженнях. Методи статистичного аналізу в соціології. Сутність та структура математичної статистики як розділу математики. Об'єкт, предмет вивчення математичної статистики. Роль емпіричних даних в процесі вивчення соціальних явищ. Представлення емпіричних даних в соціології. Інтерпретація понять «статистична закономірність», «статистична сукупність». Можливі вияви статистичних закономірностей розвитку суспільства. Особливості математично-статистичної методології. Напрямки використання математично-статистичних методів в соціології. Обґрунтування доцільності запровадження математично-статистичних методів аналізу соціологічної інформації в історичному аспекті розвитку соціологічної науки.

Історія розвитку математичної соціології. Розвиток емпіричних досліджень у Західній Європі в період XVII-XX ст. як основа кількісної соціології (У. Петті, Дж. Граунт, А. Кетле, Ф. Ле Пле, Б. Вебб, С. Вебб). Класики соціології (О. Конт, Е. Дюркгейм, В. Парето) про необхідність використання методів математичної статистики в соціології. Особливості розвитку математичної школи в США. Побудова моделі взаємодії Г. Карлссона. Методологічні принципи побудови моделей соціальних явищ за Г. Саймоном. Особливості шкального методу Л. Гуттмана. Латентно-структурний аналіз П. Лазарсфельда. Модель факторного аналізу Л. Терстоуна. Основні напрямки запровадження математичних методів у радянській соціології. Коротка історична довідка щодо розвитку математичної школи в соціології у радянський період. Напрямки розвитку сучасної математичної соціології.

Первинна обробка соціологічної інформації. Основні принципи вимірювання. Етапи підготовки даних до обробки. Методологічні основи вимірювання і соціології. Джерела помилок вимірювання. Невизначеність змінних. Недосконалість засобів вимірювання. Помилки дослідника. Непослідовність та складність соціальної поведінки людей як об'єктів дослідження. Похибки вимірювань.

Шкалювання в соціології. Інтервальна, порядкова, номінальна шкали та шкала відносин. Загальна характеристика методів вимірювання в

соціології: метод прямого підрахунку; метод використання абстрактних стандартних одиниць вимірювання; метод моделювання явища, що спостерігається; метод побудови упорядкованих шкал.

Типи змінних в соціології: кількісні та якісні змінні, дискретні та неперервні змінні. Групування даних та побудова таблиць. Середня точка інтервалу. Відносні частоти. Кумулятивний розподіл. Принципи класифікації якісних змінних. Перетин класифікацій. Динамічні ряди. Часовий інтервал. Міра вимірювання: відносна та абсолютна. Графічне представлення соціологічної інформації.

Міри центральної тенденції та варіації. Середні величини узагальнення характеристик соціологічної інформації. Середнє арифметичне. Властивості середньої арифметичної величини. Медіана і мода. Обчислення медіани для згрупованих даних. Медіана дискретних даних. Мода або імовірнісне середнє. Обчислення моди. Метод різниць. Бімодальність. Оцінка моди. Критерії вибору виду усереднення. Міри вимірювання значень ознак. Міра варіації. Дисперсія: сутність та основні властивості. Побудова міри варіації. Середнє лінійне відхилення. Коефіцієнт варіації. Квадратичне відхилення як міра варіації. Середнє квадратичне відхилення: особливості обчислення та основні характеристики. Варіації якісних змінних. Елементарне нормування. Поняття нормального частотного розподілу. Стандартне відхилення. Особливості емпіричних розподілів. Індекс якісної варіації. Критерій лінійного взаємозв'язку χ^2 (хі-квадрат). Ентропія.

Вимірювання зв'язку: кількісні та якісні змінні. Поняття статистичного взаємозв'язку. Кореляційне тале та кореляційна таблиця. Види взаємозв'язку. Техніка вимірювання зв'язку. Коефіцієнт зв'язку Юла (Q), Фи – коефіцієнт (Φ), коефіцієнт взаємної спряженості (C). Метод кореляції рангових відмінностей Спірмена r_s та Кенделла τ , коефіцієнт кореляції (r), кореляційне відношення (η), коефіцієнти множинної ($R_{y(1..k)}^2$) та часткової кореляції ($r_{y1.2}$). Кореляційне поле. Загальна міра кореляції. Відхилення від середнього арифметичного. Вимірювання лінійної кореляції. Коефіцієнт детермінації.

Регресійний та факторний аналіз в соціології. Основні поняття. Рівняння регресії. Крива регресії. Кутовий коефіцієнт рівняння регресії. Пряма регресія. Криволінійні зв'язки. Кореляційні відношення. Коефіцієнт кореляції між ознаками. Часткова, множинна регресія та кореляція. Випадок трьох ознак. Кореляція рангів: коефіцієнт r_s . Вимірювання за допомогою рангів. Метод кореляції рангів. Повна додатна та від'ємна кореляції. Кореляції між упорядкованими змінними. Коефіцієнт міри взаємозв'язку ознак для номінального рівня вимірювання зв'язків: коефіцієнт Юла (Q). Деякі загальні принципи інтерпретації кореляції.

Головна ідея методів факторного аналізу даних. Завдання, що розв'язуються із застосуванням факторного аналізу. Основні поняття факторного аналізу: фактор, факторне навантаження, факторне значення,

загальність та специфічність. Вимоги до даних для факторного аналізу. Інтерпретація факторних навантажень. Оцінювання загальності. Методи факторного аналізу: головних компонентів, головних факторів, максимальної правдоподібності. Методи обертання факторних рішень: варімакс, квартімакс, облімін. Порівняльний аналіз різних методів факторного аналізу. Розвідувальний та конфірматорний факторний аналіз. Факторний аналіз якісних (категоризованих) даних. Інтерпретація результатів факторного аналізу. Приклади застосування факторного аналізу в соціологічних дослідженнях.

Кластерний аналіз як метод емпіричної типологізації. Загальна ідея автоматичної класифікації та групування об'єктів. Застосування кластерного аналізу для побудови типологій об'єктів та для вивчення взаємозв'язку між ознаками. Відбирання ознак для проведення кластерного аналізу. Вибір відстані. Аксиоми метрики. Приклади метрик для ознак у номінальних, порядкових та метричних шкалах. Інтерпретація та оцінка надійності результатів кластерного аналізу. Можливості використання моделей кластерного аналізу в соціології. Кластерний аналіз як елемент комплексного аналізу соціологічних даних.

Перевірка статистичних гіпотез. Вибірковий розподіл. Розподіл похибки вибірки. Надійність вибірки. Інтегральна оцінка середнього арифметичного. Логіка квадратичної похибки середнього. Обчислення квадратичної похибки. Побудова довірливого інтервалу (велика вибірка). Відсотковий довірливий інтервал. Поправка на кінцеві результати розрахунку вибірки. Нестабільність генеральної сукупності. Нуль-гіпотеза: сутність та принцип її перевірки. Оцінка персонального ризику. Рівень значимості.

Основні принципи вибіркового дослідження та статистичного аналізу. Характеристики якості інформації, отриманої в ході проведення вибіркового соціологічного дослідження: репрезентативність, надійність, валідність. Обґрунтування доцільності використання вибіркового методу дослідження. Статистична генеральна сукупність класифікація генеральних сукупностей. Етапи та основні процедури формування вибіркової сукупності. Об'єкт дослідження. Генеральна та вибіркова сукупності. Основа вибірки. Одиниці відбору та спостереження. Формули для вибіркового методу, для розрахунку середньої арифметичної похибки при різних видах відбору. Розрахункові формули вибіркового методу для долі ознаки при використанні різних методів відбору.

Способи контролю помилок вибірки. Поняття помилки вибірки. Помилка репрезентативності. Загальна характеристика помилки вибірки. Випадкова та систематична помилки. Способи уникнення помилок вибірки. Поняття ремонту вибірки. Корекція вибіркової сукупності. Корекція розподілів демографічних характеристик.

Проблеми відбору даних, загальна характеристика методів відбору в соціології. Невипадкові методики вибірки. Безсистемний відбір. Доступна вибірка. Цілеспрямований відбір. Методики випадкового відбору. Власне

випадкова вибірка. Спосіб жеребкування, таблиці випадкових чисел, генератор випадкових чисел. Повторна та неповторна вибірка. Механічна вибірка. Метод снігового кому. Стратифікована вибірка. Кластерна вибірка. Квотування. Використання багатоступеневої вибірки. Комбінована вибірка.

Організація діяльності соціологічних служб

Загальна характеристика діяльності світових соціологічних дослідницьких центрів. Організаційна структура міжнародної соціологічної асоціації. Особливості функціонування Інституту Геллапа. Напрямки діяльності Інституту демоскопії. Європейська асоціація дослідження громадської думки та ринку. Національний центр опитування громадської думки США. Національний центр соціальних досліджень NatCen. Діяльність GfK Group, GfK Ukraine. Інститут наукової інформації з суспільних наук Російської академії наук. Всеросійський центр вивчення громадської думки.

Організаційна структура діяльності соціологічних служб в Україні. Установи Академії Наук України, що здійснюють розробку загальних теоретико-методичних і галузевих соціологічних проблем: Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики України та НАН України, Інститут соціології НАН України. Діяльність Соціологічної асоціації України та акредитованих нею організацій (Соціологічний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків), Громадська організація «Центр «Соціальний моніторинг»» (м. Київ), Громадська організація «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» (м. Київ), Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень (м. Харків), Центр науково-прикладних досліджень «СОЦІО» (м. Мелітополь)).

Загальна характеристика організаційної структури соціологічної служби підприємства. Особливості реалізації діяльності соціологічної служби підприємства. Типова структура соціологічної служби: штатний соціолог, соціологічна група, соціологічне бюро, соціологічна лабораторія, соціологічний відділ. Права та обов'язки керівника соціологічного підрозділу підприємства. Посадова інструкція штатного соціолога. Призначення соціолога, що реалізується в його функціях. Специфіка роботи соціолога у різних структурних підрозділах підприємства: спеціаліст відділу зв'язків з політичними партіями та громадськими організаціями управлінсь з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю районної, міської та обласної державної адміністрації; менеджер із зв'язків з громадськістю; спеціаліст з добору персоналу; спеціаліст-консультант з маркетингу; спеціаліст з управління проектами; менеджер з реклами видань; менеджер по рекламі та рекламній діяльності тощо. Особливості діяльності супервайзера, рекрутера, контролера.

Загальна характеристика видів звітних документів соціологічного дослідження. Основні види підсумкових документів: наукові публікації, звіт за результатами соціологічних досліджень, публікації у засобах масової інформації. Поняття звіту та його призначення. Загальні вимоги до звіту. Структура звіту: резюме, паспорт дослідження та одновимірні розподіли, основна частина. Методичний розділ: принципи та процедура підготовки вибірки; принципи підготовки анкети. Змістовний розділ, його композиція: основний висновок, таблиця, коментарі до таблиці. Принципи оформлення таблиць. Оформлення висновку та рекомендацій. Основні вимоги до аналізу інформації, висновок та рекомендацій.

Технології електоральних соціологічних досліджень

Електоральні соціологічні дослідження як невід’ємна складова політичного маркетингу. Передумови існування політичного ринку. Етапи політичного маркетингу. Суб’єкти політичного маркетингу. Характеристики основних структурних елементів політичного маркетингу. Політичний ринок: сутність, особливості сегментації. Політичний товар, що функціонує на політичному ринку. Виробники та продавці політичного товару. Споживачі політичного товару. Особливості дослідження політичного ринку. Канали висловлювання громадської думки. Базові соціологічні дослідження передвиборчої ситуації. Соціологічне забезпечення виборчої кампанії. Основні компоненти електоральних досліджень. Функції електоральних досліджень. Провідні напрямки здійснення соціологічних електоральних досліджень. Загальна характеристика різновидів електоральних досліджень. Провідні методи електоральних досліджень.

Специфіка проведення передвиборчих та рейтингових соціологічних досліджень. Передвиборчі соціологічні дослідження як невід’ємна складова політичного консалтингу. Напрямки всебічного оцінювання ситуації у виборчому окрузі. Загальна характеристика етапів проведення передвиборчого дослідження. Сутність рейтингових електоральних досліджень. Різновиди рейтингів в електоральній соціології: рейтинг інформованості, рейтинг довіри, рейтинг впливовості, рейтинг привабливості (вибору). Основні питання для вимірювання рейтингу.

Exit-poll: методика та основні принципи організації дослідження. Сутність методу «опитування на виході». Провідні функції exit-poll. У. Мітофські - відомий американський соціолог, журналіст, дослідник громадської думки, творець методу exit-poll. Історія проведення exit-poll в світі, Україні. Методичні особливості організації та проведення exit-poll. Формування вибіркової сукупності. Розміщення точок опитування. Збір первинної інформації і передачі її в центральний офіс. Консорціум «Національний екзит-пол 2010». Вибірка exit-poll. Кількість виборчих дільниць. Середня кількість опитаних на кожній дільниці. Кількість інтерв’юєрів. Похибка вибірки. Метод збору даних і опитувальник. Презентація даних. Рекомендації WAPOR (Світова асоціація досліджень

громадської думки) щодо проведення exit-poll та виборчих прогнозів.
Аналізу результатів «Національного екзит-полу 2010, 2014».

Запитання комплексного атестаційного екзамену

1. Схарактеризуйте рівні та функції методології у здійсненні та організації соціологічного пізнання.
2. Дайте порівняльну характеристику основних підходів загальнонаукової та соціологічної методології.
3. Визначте сутність та особливості використання методів наукового пізнання в соціології.
4. Окресліть особливості соціологічного пізнання соціальної дійсності.
5. Розкрийте сутність логіки проведення соціологічного дослідження, визначивши його основні етапи.
6. Поясніть сутність процесу вибору дослідницької стратегії в соціології.
7. Схарактеризуйте види соціологічних досліджень, визначивши їх специфіку, принципи проведення й основні можливості.
8. Визначте сутність та особливості проведення порівняльних досліджень в соціології.
9. Дайте порівняльну характеристику ескізу програми, проекту та стратегічного плану соціологічного дослідження.
10. Здійсніть концептуалізацію понять «метод», «техніка», «методика» та «процедура» та схарактеризуйте логіку їх зв'язку в соціологічному дослідженні.
11. Схарактеризуйте складові методологічної частини програми соціологічного дослідження (проблема, проблемна ситуація, об'єкт, предмет, мета і завдання).
12. Визначте особливості здійснення інтерпретації та операціоналізації понять у соціологічному дослідженні.
13. Поясніть сутність процесу побудови гіпотез у соціологічному дослідженні.
14. Визначте основні складові методичної частини програми соціологічного дослідження.
15. Поясніть специфіку застосування методів соціологічного дослідження у маркетингу.
16. Дайте порівняльну характеристику особливостей використання якісних та кількісних методів в соціології.
17. Визначте сутність та особливості застосування соціального моніторингу.
18. Схарактеризуйте можливості використання методу спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях.
19. Розкрийте сутність методу аналізу документальних джерел.
20. Визначте переваги та недоліки використання у соціологічному дослідженні різних видів опитувань.
21. Розкрийте зміст методики складання та апробації інструментарію опитування.
22. Схарактеризуйте можливості та перешкоди використання інноваційних видів опитувань.

23. Визначте сутність та особливості використання у соціологічних дослідженнях методу експертних оцінок.
24. Поясніть методику і техніку проведення глибокого інтерв'ю, основні принципи обробки текстів інтерв'ю.
25. Визначте особливості використання в соціологічних дослідженнях соціометричного методу.
26. Поясніть особливості використання візуальних методів у якісних соціологічних дослідженнях.
27. Здійсніть огляд дослідницьких можливостей методу фокус-груп, методології його підготовки та проведення.
28. Розкрийте зміст основних пізнавальних можливостей методу аналізу ситуацій (case-study).
29. Визначте особливості використання біографічного методу, методів усної історії та історії сім'ї в якісному соціологічному дослідженні.
30. Схарактеризуйте типові проблемні ситуації, що виникають у ході організації та проведення соціологічних досліджень, визначте можливі шляхи їх вирішення.
31. Окресліть роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації.
32. Визначте переваги та недоліки пакету прикладних програм для обробки соціологічних анкет – OCA.
33. Розкрийте сутність способів представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS.
34. Здійсніть огляд основних можливостей здійснення статистичного аналізу даних в SPSS.
35. Схарактеризуйте особливості обробки соціологічної інформації за допомогою програми Vortex 10.0.
36. Дайте порівняльну характеристику архітектури та інтерфейсу програм Stadia та Statistica.
37. Визначте основні можливості обробки даних соціометричного дослідження в програмі SociometryPro.
38. Визначте переваги та недоліки використання програм обробки соціологічної інформації StatPlus та X7.2009.
39. Опишіть основні можливості аналізу текстових документів програмними засобами.
40. Схарактеризуйте можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень.
41. Розкрийте сутність математично-статистичних методів як засобу пізнання соціальних явищ.
42. Подайте стислий опис історичних етапів розвитку математичної соціології.
43. Визначте сутність процесу первинної обробки соціологічної інформації.
44. Поясніть зміст та особливості використання процедур шкалювання в соціології.

45. Визначте можливості роботи з різними типами (кількісними та якісними, дискретними та неперервними) змінних в соціології.
46. Опишіть процедури обчислення мір центральної тенденції та варіації.
47. Розкрийте сутність процедури вимірювання зв'язку між кількісними та якісними змінними.
48. Дайте порівняльну характеристику особливостей використання різновидів регресійного й факторного аналізу в соціології.
49. Схарактеризуйте можливості кластерного аналізу як методу емпіричної типологізації.
50. Поясніть сутність процедури перевірки статистичних гіпотез.
51. Визначте основні принципи вибіркового дослідження та статистичного аналізу в соціології.
52. Опишіть основні типи помилок вибірки та способи їх контролю.
53. Дайте загальну характеристику основних методів відбору в соціології.
54. Схарактеризуйте діяльність світових соціологічних дослідницьких центрів.
55. Розкрийте сутність організаційної структури діяльності соціологічних служб в Україні (державних/недержавних, аналітичних, комерційних і т.д.).
56. Поясніть особливості організаційної структури соціологічної служби підприємства залежно від обсягів роботи та спектру виконуваних завдань.
57. Дайте порівняльну характеристику основних видів звітних документів соціологічного дослідження.
58. Визначте специфіку організації та проведення електоральних соціологічних досліджень як невід'ємної складової політичного маркетингу.
59. Окресліть специфіку проведення передвиборчих та рейтингових соціологічних досліджень.
60. Розкрийте сутність методики та основних принципів організації Exit-poll.

Список рекомендованой литературы

1. SociometryPro. Руководство пользователя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// socio_tutorial_ru](http://socio_tutorial_ru).
2. SPSS для Windows. Руководство пользователя SPSS, Книга 1. - М.: Статистические системы и сервис, 1995.
3. Аванесов В.С. Тесты в социологическом исследовании / В.С. Аванесов. – М.: Наука, 1982.
4. Авлева Л.А. Социальный эксперимент и его методологические основы / Л.А. Авлева, П.Е. Сивоконь. – М.: Знание, 1970. – 48 с.
5. Алексеев А.Н. Контент-анализ, его задачи, объекты и средства / А.Н. Алексеев. – Тр. НИИ культура. – 1974. – Вып. 9. – С. 89-123.
6. Андреенков В.Г. Методы сбора информации в СИ /отв. ред. В.Г.Андреенков, О.М.Маслова. Кн. 2. – М.: Наука, 1990.
7. Андреенков В.Г. Методы сбора информации в социологическом исследовании /отв. ред. В.Г.Андреенков, О.М.Маслова. Кн. 2. – М.: Наука, 1990.
8. Баласанов Ю.Г. Прикладной анализ временных рядов с программой Эвриста / Ю.Г. Баласанов, А.Н. Дойников, М.Ф. Королева, А.Ю. Юровский, В.О. Мазур, Д.И. Кудрявцев. – М: МГУ, центр «Диалог», 1991. – 127 с.
9. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований / Г.С. Батыгин. - М.: Аспект Пресс, 1995.
10. Бешелев С.Д. Экспертные оценки / С.Д. Бешелев, Ф.Г. Гурви́г. – М.: Наука, 1973.
11. Бирюкова М.В. Математико-статистические методы анализа в социологических исследованиях: Учебник. для студентов социологических специальностей / Нар. укр. акад. – Х.: Изд-во НУА, 2003. – 268 с.
12. Білоцвіт К.Д. Вимірювання у конкретному соціологічному дослідженні / К.Д. Білоцвіт, В.І. Паніотто // Філософська думка. – 1976. - №5. – с. 83-93.
13. Бобнева М.И. О применении социометрических методов в социально-психологических исследованиях / М. И. Бобнева. – Л.: ЛГУ, 1970. – 88 с.
14. Боровиков В.П. STATISTICA. Искусство анализа данных на компьютере: для профессионалов (2-е издание) / В.П.Боровиков. – СПб., 2003. – 688 с.
15. Боровиков В.П. Прогнозирование в STATISTICA в среде Windows 95 (основы теории и интенсивная практика на компьютере) / В.П. Боровиков, Г.И. Ивченко. – М., 1999. – 382 с.
16. Боровиков В.П. Популярное введение в систему STATISTICA / В.П.Боровиков. – М., 1998. – 266 с.
17. Боровиков В.П., Боровиков И.П. STATISTICA – Статистический анализ и обработка данных в среде Windows / В.П. Боровиков. – М., 1998. – 592 с.
18. Бутенко И.А. Анкетный опрос как общение социолога с респондентом / И.А. Бутенко. – М.: Высшая школа, 1989.

19. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление закономерностей / А. Бююль. – СПб. и др.: ДиаСофт, 2005. – 602 с.
20. Возможности программы VORTEX 8.0. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socium.ur.ru/index.php?p=soft&n=2>.
21. Волков И.П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях / И.П. Волков. – Л.: ЛГУ, 1970. – 88 с.
22. Волович В.И. Надежность информации в социологическом исследовании: Проблемы методологии и методики / В.И. Волович. – К.: Наукова думка, 1974.
23. Гаджигасанова Н.С. Методы прикладной статистики для социологов: метод. указания / Н.С. Гаджигасанова; Яросл. гос. ун-т им. П.Г.Демидова. – Ярославль: ЯрГУ, 2013. – 72 с.
24. Гарнаев А. Ю. Ms Excel' 2002: разработка приложений / А.Ю.Гарнаев. – СПб: БХВ – Петербург, 2003 – 768 с.
25. Горбачик А.П. ОСА (пакет прикладных программ обработки социологических анкет. Руководство пользователя/ А.П. Горбачик. – К.: КНУ им. Т.Г.Шевченка, 1990.
26. Гречихин В.Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учебное пособие / В.Г. Гречихин. – М., 1988.
27. Девятко И.Ф. Методы социологического исследования / И.Ф. Девятко. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 1998.
28. Девятко И.Ф. Модели объяснения и логика социологического исследования. - М.: ИС РАН, 1996.
29. Дембицкий С. Методология социальных исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.soc-research.info
30. Джессен Р. Методы статистических обследований / Джессен Р. – М.: "Финансы и статистика", 1985. – 126 с.
31. Добреньков В.И., Кравченко А.И. Методы социологического исследования / В.И. Добреньков, А.И. Кравченко. – М.: МГУ, 2004. – 768 с.
32. Докторов Б. З. Лекции по истории изучения общественного мнения: США и Россия: учебное пособие. – Екатеринбург: УрФУ, 2013. – 212 с.
33. Дубина И.Н. Математические основы эмпирических социально-экономических исследований: учебное пособие. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2006. – 263 с.
34. Здравомыслов А.Г. Методология и процедура социологических исследований / А.Г. Здравомыслов. – М., 1969.
35. Иванов В.Ф. Контент-аналіз: Методологія і методика дослідження ЗМК: навч. посібник / В.Ф. Иванов. – К.: Наукова думка, 1994. – 112 с.
36. Крыштановский А.О. Анализ социологических данных с помощью пакета SPSS / А.О. Крыштановский. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2006. – 281 с.
37. Кулаичев А.П. Методы и средства анализа данных в среде Windows / А.П. Кулаичев / Изд. 3-е, перераб. и доп. - М: ИнКо, 1999. – 341 с.
38. Куприян А.П. Методологические проблемы социального эксперимента / А.П. Куприян. – М.: МГУ, 1971. – 178 с.

39. Малахов В.А. Процедура обработки социологической информации на персональной ЭВМ: методическое пособие / В.А. Малахов. – М., 1990.
40. Малес Л.В. Фотография в социологических дисциплинах / Визуальная антропология: новые взгляды на социальную реальность: Сб. научн. ст. / Под ред. Е.В. Ярской-Смирновой, П.В. Романова, В.Л. Круткина. – Саратов: Научная книга, 2007. – С. 168-182. URL:http://sociologist.nm.ru/articles/males_01.htm
41. Масленников Е.В. Что такое социологическое измерение? / Е.В. Масленников // Соц.исследования. – 1999. - №9 – С.21-30.
42. Методологические проблемы социологического исследования. – М., 1979.
43. Моин В.Б. Форма вопроса и интерпретация ответа / В.Б. Моин // Социол. исследов. – 1987. №5. – С.105-113.
44. Мягков А.Ю. Опросные методы сбора данных: предпочтение респондентов / А.Ю. Мягков // Соц. исслед. – 2002. №8. – С.92-109.
45. Неурядові аналітичні центри в Україні: стан та тенденції розвитку. – Режим доступу: [analytical_report_NSD46_ukr.pdf](#).
46. Овсянников В.Г. Методология и методика в прикладных социологических исследованиях / В.Г. Овсянников. – Л., 1989.
47. Осипов Г.В., Андреев Э.П. Методы измерения в социологии / Г.В. Осипов, Э.П. Андреев. – М.: Наука, 1977. – с.180.
48. Панина Н.В. Технология социологического исследования / Н.В. Панина. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1997.
49. Паниотто В.И. Качество социологической информации / В.И. Паниотто. – К.: Наукова думка, 1986.
50. Паниотто В.И., Максименко В.С. Количественные методы в социологических исследованиях / В.И. Паниотто, В.С. Максименко. – К.: Наукова думка, 1982.
51. Паниотто В.И. Социометрические методы в изучении малых социальных групп / В.И. Паниотто // Социол. исследов. – 1976. - №3. – с.141-152.
52. Паніна Н.В. Вимірювання в соціології та принципи застосування тестів у масових опитування / Н.В. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 1998. №1-2. – С. 53-58.
53. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1983.
54. Толстова Ю.Н. Анализ социологических данных. – М.: Изд-во МГУ, 1994.
55. Рычков В. Microsoft Excel 2000: краткий курс / В. Рычков. – СПб: Питер, 2001 – 320 с.
56. Саріогло В.Г. Проблеми статистичного зважування вибіркового даних. – К.: ІВЦ Держкомстату України., 2005. – 264 с.
57. Слуцкий Е.Г. Прессовые опросы: опыт, проблемы, перспективы использования / Е.Г. Слуцкий. – Л.: ИСЭП, 1990. – 98 с.
58. Статистические методы анализа экспертных оценок. – М.: Наука, 1977. – 289 с.

59. Сурмин Ю.П. Социальный эксперимент / Ю.П.Сурмин. – Дн.-вск, 1996. – 224 с.
60. Типология и проектирование выборочного социологического исследования (история и современность): монография / Н. Чурилов ; Ин-т социологии НАН Украины. - К. : Факт, 2008. - 366 с.
61. Толстова Ю.Н. Анализ социологических данных / Ю.Н. Толстова. – М.: Изд-во МГУ, 1994.
62. Тюрин Ю.Н. Анализ данных на компьютере / Под ред. Ю.Н.Тюрина, А.А. Макарова, В.Э.Фигурнова. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 544 с.
63. Уокенбах Дж., Брайан А. Excel 2002. Библия пользователя: Пер. с англ / Дж.Уокенбах, А. Брайан. – М: Издательский дом «Вильямс», 2002 – 832 с.
64. Хили Дж. Статистика. Социологические и маркетинговые исследования. – К.: ООО «ДиаСофтЮП»; СПб.: Питер., – 2005.
65. Хомоненко А. Д. Основы современных компьютерных технологий: Учебн. пособие / Под ред. А. Д. Хомоненко – Спб: КОРОНА – Принт, 2002 – 448 с.
66. Хорошилов В.А., Шевченко Д.А. Новые информационные технологии в социологических исследованиях / В.А. Хорошилов, Д.А. Шевченко // Социс, 1991. – № 2. – С. 115-119.
67. Чередниченко В.В. Применение экспертных оценок в социологических исследованиях / В.В. Чередниченко // Социол. исследования. – 1981. - №13. – С. 83-89.
68. Чураков А.Н. Компьютерный контент-анализ / А.Н. Чураков. – М.: Ин-т социологии РАН, 1996. – 153 с.
69. Чурилов Н.Н. Проектирование выборочного социологического исследования. - К., 1986. – 183 с.
70. Шварц Г. Выборочный метод. – М., 1978. – 213 с.
71. Штомпка П. Введение в визуальную социологию / INTER (интеракция, интервью, интерпретация), 2007, № 4, С. 6-12. - http://sociologist.nm.ru/articles/schtompka_01.htm
72. Экспертные оценки в социологических исследованиях /отв. ред. С.Б. Крымский. – К.: Наукова думка, 1990.
73. Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы / В.А. Ядов. – Самара, 1995. – 328 с.
74. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности. - М., «Добросвет», 2003.
75. Яковлєв М.В. Техніки та алгоритми аналізу візуального матеріалу: розмежування якісних і кількісних підходів // Наукові записки НаУКМА . Том 122. Соціологічні науки. – 2011. - <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3569>
76. Яцкевич С.А. Социальный эксперимент и научное управление обществом / С.А. Яцкевич. – Минск: Университетское, 1984. – 198 с.